

13. WŁADZA SĄDOWNICZA

14. Władza sądownicza w RP. Organy kontroli i ochrony prawa.	1) wymienia sądy i trybunały- przedstawia ich kompetencje, 2) charakteryzuje organy kontroli i ochrony prawa, 3) wymienia organy administracji rządowej, 4) omawia zadania wojewody,

Pojęcia:

Wykładnia prawa - interpretacja prawa, ustalenie znaczenia i zakresu normy prawnej, która budzi wątpliwości. W Polsce wykładni prawa dokonuje Trybunał Konstytucyjny.

Kasacja – możliwość przeprowadzenia kontroli zaskarżonego wyroku z powodu rażącego naruszenia przepisów prawa w trakcie trwania postępowania

Niezawisłość sądów – zasada, zgodnie z którą sądy są niezależne, a sędziowie orzekają i wydają wyroki jedynie w oparciu o ustawy i własne sumienie

Immunitet sędziowski – sędzia jest „nietykalny” – zakaz zatrzymania i pociągania sędziego do odpowiedzialności karnej lub karno-administracyjnej bez zgody odpowiednich organów dyscyplinarnych.

Domniemanie niewinności - zasada prawna, zgodnie z którą oskarżonego należy traktować jak niewinnego, dopóki wina nie zostanie mu udowodniona

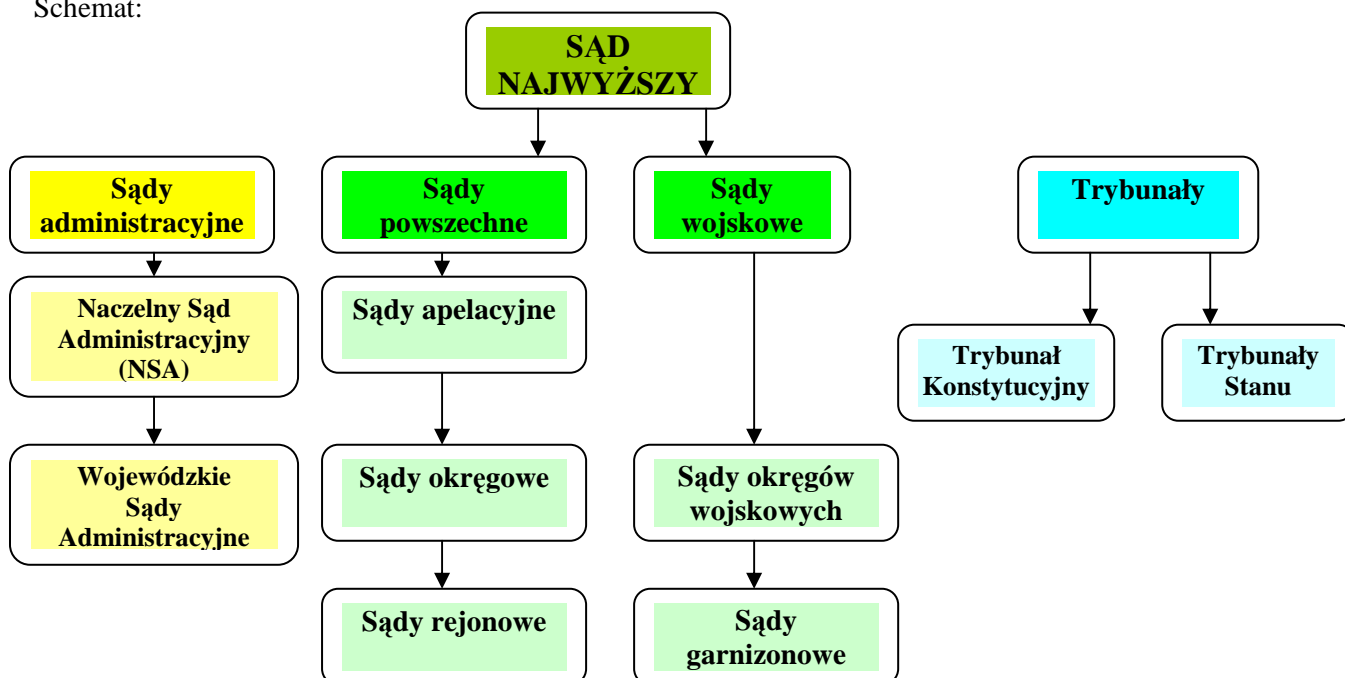
Skarga konstytucyjna – jest to wniesiony przez obywatela do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o zbadanie zgodności z Konstytucją RP ustawy lub innego aktu normatywnego (rozporządzenia, zarządzenia), na podstawie, którego sąd wydał orzeczenie dotyczące praw, wolności lub obowiązków obywatela. Skargę wnosi obywatel przekonany, że orzeczenie to naruszyło jego prawa i wolności.

Delikt konstytucyjny czyn niezgodny z konstytucją

1. Organy władzy sądowniczej

Organami władzy sądowniczej są sądy i trybunały:

Schemat:

Sąd Najwyższy	▪ Organ władzy sprawujący nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych ▪ składa się z Pierwszego Prezesa Sadu najwyższego, prezesów i sędziów powoływanych na 6 lat ▪ Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i pozostałych sędziów powołuje Prezydent ▪ Sąd dzieli się na 4 izby: cywilną, karną, wojskową, pracy i ubezpieczeń społecznych ▪ Kompetencje : ➢ rozpoznaje kasację, czyli odwołania od wyroków sądów drugiej instancji z powodu złamania prawa w trakcie postępowania sądowego ➢ interpretuje przepisy prawa ➢ stwierdza ważność przepisów prezydenckich, wyborów do parlamentu oraz ważności referendum konstytucyjnego i ogólnokrajowego
Sądy powszechne	Sądy powszechne są trójinstancyjne: ▪ <u>sądy rejonowe</u> są najniższą instancją (w powiatach) – rozpatrują większość spraw ▪ <u>sądy okręgowe</u> (w miastach wojewódzkich) są sądami drugiej instancji – rozpatrują odwołania od orzeczeń sądów rejonowych. Jednocześnie są sądami pierwszej instancji przy rozpatrywaniu spraw zbrodni lub rozwodów; ▪ <u>sądy apelacyjne</u> – rozpatrują odwołania od sądów okręgowych. <u>Sądy grodzkie</u> działają przy sądach rejonowych. Zajmują się sądzeniem wykroczeń (wykroczenia to czyny szkodliwe społecznie, które nie są przestępstwami).
Sądy administracyjne	Sądownictwo administracyjne jest <u>dwuinstancyjne</u> : ▪ sądami pierwszej instancji są <u>wojewódzkie sądy administracyjne</u>, które rozpatrują wszystkie sprawy należące do kompetencji sądów administracyjnych ▪ sądem drugiej instancji jest <u>Naczelny Sąd Administracyjny</u>, który rozpatruje apelacje od wyroków sądów wojewódzkich. Na czele NSA stoi prezes powoływany przez Prezydenta na kadencję 6 lat. Kompetencje sądów administracyjnych: ➢ kontrola działania organów administracji publicznej ➢ rozstrzyganie sporów między jednostkami samorządu oraz samorządem a jednostkami administracji państwowej ➢ rozstrzyganie sporów między obywatelami a jednostkami administracji (urzędami) ➢ orzekanie o zgodności z ustawami uchwał organów samorządu terytorialnego
Sądy wojskowe	▪ Rozpatrują przestępstwa popełniane przez żołnierzy służby czynnej. <u>Sądy wojskowe są dwuinstancyjne:</u> ▪ sądy garnizonowe to sądy pierwszej instancji ▪ sądy okręgu wojskowego to sądy drugiej instancji dla spraw rozpatrywanych przez sądy garnizonowe; są to również sądy pierwszej instancji dla spraw żołnierzy posiadających najwyższe stopnie wojskowe.
Trybunał Konstytucyjny	Trybunał Konstytucyjny składa się z 15 sędziów wybieranych przez Sejm na 9 lat spośród osób wyróżniających się wiedzą prawniczą. Kandydatów do Trybunału Konstytucyjnego zgłasza grupa posłów (co najmniej 50) lub Prezydium Sejmu. Prezesa i wiceprezesa

	Trybunału Konstytucyjnego powołuje prezydent. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego – orzeka : ▪ zgodność ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją RP ▪ zgodność ustaw z ratyfikowanymi (zatwierdzonymi) umowami międzynarodowymi ▪ zgodność przepisów prawa wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją RP ▪ zgodność celów lub działalności partii politycznych z Konstytucją RP ▪ rozstrzyga spory kompetencyjne między centralnymi organami władzy w państwie ▪ stwierdza przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP ▪ w sprawach skarg konstytucyjnych wniesionych przez obywateli. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego zapadają większością głosów i są ostateczne.
Trybunał Stanu	Trybunał Stanu składa się z przewodniczącego, 2 zastępców i 16 członków wybieranych przez Sejm spoza grona posłów i senatorów na okres kadencji Sejmu – 4 lat. Przewodniczącym Trybunału Stanu jest Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego. Kompetencje Trybunału Stanu: ▪ na wniosek Sejmu lub Trybunału Konstytucyjnego pociąga do odpowiedzialności konstytucyjnej osoby, które piastują najwyższe stanowiska państwowe (za złamanie konstytucji lub ustawy) – Prezydent, premier oraz członkowie rządu, Prezes NBP, Prezes NIK, członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, osoby które mają powierzone kierowanie ministerstwem, Naczelný Dowództwa Sił Zbrojnych, posłowie i senatorowie ▪ za naruszenie konstytucji bądź ustaw Trybunał może orzec złożenie z urzędu, utratę praw wyborczych, zakaz zajmowania stanowisk w aparacie państwowym i organizacjach społecznych, utratę orderów i oznaczeń. Może stwierdzić winę bez orzeczenia kary. Za przestępstwo Trybunał Stanu może wymierzyć kary przewidziane w ustawach karnych

2. Konstytucyjne zasady organizacji i działania sądów w Rzeczypospolitej:

- **zasada niezawisłości sędziów** – sędziowie są niezawisli i **podlegają jedynie ustawom**. Żaden organ władzy ani żadna instytucja nie ma prawa wywierać presji na sędziego i nakazywać mu wydania określonego orzeczenia (wyroku).
- **zasada instancyjności** – możliwość dochodzenia sprawiedliwości w sądach wyższej instancji.
- **zasada kolegialności** – oznacza, że **sprawę rozpoznaje i orzeka zespół (kilka osób)**. W przypadku sądu pierwszej instancji jest to sędzia zawodowy i 2 ławników; w sądzie drugiej instancji i Sądzie Najwyższym jest to zespół (kilku) sędziów zawodowych
- **zasada udziału obywateli w działalności sądów** – obywatele mają prawo brać udział w rozpatrywaniu i orzekaniu w sądach pierwszej instancji. Są to ławnicy – sędziowie społeczni wybierani na kadencję 4 lat przez rady gmin.
- **zasada jednolitości sądów** – zapewnia jednolite zasady organizacji postępowania sędziowskiego i orzekania w sądach. Dzięki niej orzeczenia sędziowskie są skuteczne na

terenie całego kraju. Gwarantuje **jednolite stosowanie prawa przez wszystkie sądy**. Zgodnie z nią wszystkie sądy wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

- **zasada prawa do sądu** – jest to prawo do sprawiedliwego procesu. Obywatel ma prawo do publicznego procesu, rozpatrzenia sprawy w rozsądnym czasie, prawo do niezawisłego i bezstronnego sądu.
- **zasada jawności (publiczności) procesu karnego** – społeczeństwo ma prawo wiedzieć o procesie karnym i brać w nim udział (widownia) chyba, że sędzia ograniczy jawność „ze względów moralnych, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron”.
- **zasada prawa do obrony** – w trakcie procesu oskarżony ma prawo się bronić i korzystać z pomocy obrońcy, który działa w jego imieniu. Obrońca (adwokat) nie może odmówić podjęcia się obrony osoby, która się do niego zwróciła o pomoc. Jego obowiązkiem jest działanie wyłącznie na korzyść klienta. Oskarżony może zażądać obrońcy z urzędu
- **zasada domniemania niewinności** – oskarżonego należy traktować jak niewinnego, dopóki wina nie zostanie mu udowodniona
- **zasada „nie ma przestępstwa bez ustawy”** – czyn nie zabroniony przez ustawę nie jest przestępstwem. „Karze podlega ten kto popełnił czyn zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

3. Organy kontroli i ochrony prawa.

Najwyższa Izba Kontroli

- najwyższy organ kontroli państwowej, który podlega bezpośrednio Sejmowi
- na jego czele stoi Prezes NIK-u wybierany na 6 lat przez Sejm za zgodą Senatu; posiada on immunitet – nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej, zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu (chyba, że zostanie ujęty na gorącym uczynku)
- bada legalność, rzetelność, gospodarność i celowość działań organów administracji państwowej, NBP, samorządu terytorialnego oraz podmiotów publicznych (np. organizacji i przedsiębiorstw, które korzystają ze środków publicznych – są finansowane przez państwo)
- podejmuje działania na wniosek: Sejmu, Prezydenta, premiera, z własnej inicjatywy
- NIK przedkłada Sejmowi analizę wykonania budżetu państwa, informuje o kontroli, przedstawia sprawozdanie ze swojej działalności

Rzecznik Praw Obywatelskich

- Jednoosobowy urząd, który stoi na straży praw człowieka i obywatela. Powołuje go Sejm za zgodą Senatu na 5 lat. Jest niezależny od innych organów i odpowiada tylko przed Sejmem.

Prokuratura

- stanowi część aparatu państwowego, państwowego jej zadaniem jest stanie na straży praworządności, ściganie przestępstw i sprawowanie funkcji oskarżyciela w rozprawach sądowych
- na czele prokuratury stoi Prokurator Generalny, którym jest urzędujący minister sprawiedliwości
- **Prokuratorowi Generalnemu podlegają:**
 - **prokuratury powszechne** – te dzielą się na rejonowe, okręgowe (zajmują się najcięższymi przestępstwami i nadzorują działania prokuratur rejonowych) oraz apelacyjne (prowadzą najważniejsze śledztwa i nadzorują prokuratury niższej instancji) oraz **Prokuratura Krajowa** - sprawuje nadzór nad pozostałymi prokuraturami; jej członkowie biorą udział w postępowaniach przed Sądem Najwyższym i Naczelnym Sądem Administracyjnym. Prokurator Krajowy stojący na jej czele jest zastępcą Prokuratora Generalnego
 - **prokuratury wojskowe**, które dzielą się na garnizonowe, okręgów wojskowych oraz Naczelną Prokuraturę Wojskową (jej szef jest zastępcą Prokuratora Generalnego)

4. Organy administracji rządowej.